साधो इति तपस्वी च प्रशान्तश्चोच्यते बुधैः ।
स्वगृहीताभिधः[1] पूज्यः शिष्याद्यैर्विनिगद्यते ॥ १५२ ॥
उपाध्यायेति चाचार्यो महाराजेति भूपतिः ।
स्वामीति, युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः ॥ १५३ ॥
भद्रसौम्यमुखेत्येवमधमैस्तु कुमारकः ।
वाच्या प्रकृतिभी राज्ञः कुमारी भर्तृदारिका ॥ १५४ ॥
पतिर्यथा तथा वाच्या ज्येष्ठमध्याधमैः स्त्रियः ।
हलेति[2] सदृशी, प्रेष्या हञ्जे[2] वेश्याञ्जुका[3] तथा ॥ १५५ ॥
कुट्टिन्यम्बेत्यनुगतैः[4] पूज्या च जरती जनैः ।
आमन्त्रणैश्च पाषण्डा[5] वाच्याः स्वसमयागतैः ॥ १५६ ॥
शकादयश्च[6] संभाष्या भद्रदत्तादिनामभिः ।
यस्य यत्कर्म शिल्पं वा विद्या वा जातिरेव वा ॥ १५७ ॥

गोत्रेण अपत्यप्रत्ययान्तेन । अयममात्यः । **प्रशान्तो** वीतरागः । **पूज्यो** जनः शिष्याद्यैः स्वगृहीताभिधो विनिगद्यते इत्यन्वयः । **स्वगृहीता** स्वेच्छया प्रयुक्ता अभिधा पूज्यत्वप्रकाशकनाम भगवन्निति महाभागेत्यादि वा यस्य सः । **महाराजेति** स्वामीति वा भूपतिर्विनिगद्यते इत्यन्वयः । **युवराजः** कुमारो भर्तृदारको वा वाच्यः । **कुमारको** युवराजः । **पतिर्यथेति** । उत्तमेनोत्तमा स्त्री वयस्येति, मध्येन मध्यमा हंहो इति, अधमेन अधमा हण्डे इति वाच्येत्यर्थः । **सदृशी** आत्मतुल्या । **कुट्टिनी** तथा अञ्जुका वाच्या । **अनुगतैः** सेवकैः पूज्या अम्बेति वाच्या । **जरती** वृद्धा जनैरम्बेति वाच्या । **आमन्त्रणैः** संबोधनपदैः, **स्वसमयागतैः** स्वसंकेतप्राप्तैः कापालिकेत्यादिभिः । **शकादयोऽन्तः**पुरसहायाः प्रागुक्ताः । **कर्म** मालाकरणादि । **शिल्पं**

---

1. स्वगृहीतेति । सुगृहीताभिध इति पाठस्तु साधीयान् ॥

2. हलेति हञ्जे इति च । हला हञ्जे उमे अव्यये ॥

3. अञ्जुकेति । जकारद्वयघटितमध्योऽञ्जुकाशब्दः । नाट्यशास्त्रे तु—'अञ्जुकेति भवेद्वाच्या वेश्या परिजनेन तु । या त्वत्र वृद्धा सा त्वम्बा भाष्या परिजनेन तु ॥' इत्युक्तम् ॥

4. कुट्टिनीति । परनारीं पुंसा संयोजयित्री शंभल्यपरपर्याया योषित् ॥

5. पाषण्डेति । पापं सनोति ददातीति पाषण्डः । अमन्ताडुः । पृषोदरादिः । कवर्गद्वितीयमध्यस्तु शं खण्डयन्ति । 'खडि भेदने' । अच् । उक्तं च—'पालनाच्च त्रयीधर्मैः पाशब्देन निगद्यते । तं खण्डयन्ति ते यस्मात्पाखण्डास्तेन हेतुना ॥' इति ॥

6. शकादय इति । शक इति तु तत्र न दृश्यते (१०३ पृ.) ॥

---

१. 'परैः' ख. २. 'अगृहीत' च.